

Viatge a l'interior

*Propostes
didàctiques
Manel Garcia Grau*

E@PLA!

© 1994 Vicent Marzà i Duch
Coberta i caplletres de Miquel Mollà
190x130 mm, 112 pàgines
Enquardernació en rústica

© 1994 Edicions del Bullent, SL
De la Taronja, 16 - 46210 Picanya
961 590 883
info@bullent.net
Director de la col·lecció: Daniel P. Grau
Disseny: Miquel Mollà
Maquetació: A. Silvestre
Assessorament lingüístic: Ferran Fabregat & Jep Blesa

1. PREÀMBUL

Com ens deixà dit Gustave Flaubert, allà pel 1870, una novel·la es fa com una piràmide, ço és, amb el disseny premeditat i aportant grans blocs, l'un damunt de l'altre. Tothom sap la passió que l'escriptor francès tenia per la perfecció a l'hora de bastir i crear una història. Advocant per aquesta recerca cal dir que el gènere narratiu està sotmès a unes regles –estilístiques, rítmiques, estructurals, argumentals...– que estan sovint en continu canvis, depenent, entre altres coses, dels tipus de relat triat –conte, novel·la riu, novel·la negra, històrica, etc.– per tal que s'adeqüe als desigs creadors de l'autor, de cada època, del tipus de lector a qui vol anar adreçada, etc. Per a Flaubert, com així reconeixia també Franz Kafka, la bellesa del text es mereixia tots els sacrificis i tot allò que hom inventa és vertader, frases contundents –i sovint certes– que responen a allò tan conegut que la realitat supera, amb escreix, la ficció. Situat en un altre nivell, en un altre moment històric i en uns paràmetres socioliteraris bastant diferents als dels dos grans escriptors anteriors –llengua minoritària, diglòssia, dèficits culturals...– però amb una forta dosi d'aquella actitud de recerca, passió, sacrifici i vitalitat, Vicent Marçà (mestre a l'escola Sebastià Elcano del Grau de Castelló, corresponsal de la Plana en les pàgines de Saó i animador tant dins els Col·lectius en Defensa de la Llengua com dins el món fester i cultural castellanenc, com ho demostra la seua vinculació, des de l'any 1983, a l'emblemàtica colla El Pixavi) ha construït, com si es tractés d'una petita piràmide, una història ben senzilla, atractiva i amb un nivell estilístic i argumental –tot i ser la seua primera novel·la publicada, que no escrita– força reeixit, en la qual trobar tant situacions ben quotidianes –fragments de la vida en un institut, un viatge amb autobús a un poble rural (un de tants que caracteritzen peculiarment les nostres comarques), la manera de viure d'un petit poble d'interior amb els seus personatges tan reals i pròxims...– com petites lliçons morals –l'amistat amb una companya, les injustícies socials, els prejudicis ancestrals, els odis entre famílies, la solidaritat, la lluita contra les adversitats, el canvi d'actitud, la força de l'amor... Tot aquest món, vist pels ulls i canviat amb l'acció de les quatre protagonistes principals, Carme, Mireia, Neus i Rosa, se'ns mostra a través de les pàgines d'aquest *Viatge a l'interior*, un viatge que fa referència tant a un paisatge, uns pobles i uns habitants ben pròxims com a un petit viatge a l'interior dels sentiments, les actituds i les arrels atàviques de cadascun dels personatges i, també, i per extensió, dins de cadascú de nosaltres, habitants de la fi del segon mil·lenni, inserits en aquesta societat de consum i vinculats a un *modus vivendi* –la premsa, l'oblit de referents històrics, la comoditat...– cada vegada més allunyat, tot i que el contrast és suavitzat per la bonhomia i la lluita de les tres protagonistes principals, d'aquell que ens parla aquest llibre: el món d'uns personatges joves, immersos en la vida ciutadana de Castelló de la Plana, que van descobrir, a poc a poc i no sense cap ensurt però sempre amb la convicció i la voluntat, el comportament i els costums d'un poble rural.

2. ORIENTACIONS METODOLÒGIQUES I DIDÀCTIQUES. EL PROFESSOR PROPOSA

Un dels objectius generals de qualsevol proposta didàctica és que els lectors o els alumnes –malgrat l'obligatorietat, sempre sana, a propòsit, que significa haver de llegir un llibre– es creguen –de manera versemblant– la història que se'ls consta, que s'ho passen bé llegint, que troben en la lectura algun missatge, per petit que siga, que els pugui omplir un poc la vida o que llegendesquen per propi plaer, sobretot si es tracta, com aquest, d'un llibre adreçat, encara que siga un tòpic, a un públic lector juvenil. Cal dir, d'altra banda, que ja fa més de quinze anys que vaig deixar de ser un adolescent i m'ho he passat d'allò més bé, llegint aquest llibre, ja que si bé llegir és una activitat que implica una comprensió global del canemàs de coses que configuren un text –estructura, argument, isotopies, semiòtica del text, estilística interna, ambientació, anàlisi dels personatges, etc.–, m'ha endinsat molt bé, dins del format d'aquest tipus de novel·la curta, en un món –el rural, d'on, a propòsit, molts de nosaltres provenim– i en unes actituds –la solidaritat, la consciència, l'amistat i la perseverança, ben humanes i digníssimes– que estan veient-se amagades sota un altre món –l'urbà, cosmopolita,

el de la TV per cable, la premsa, l'agressivitat, la fatuïtat, el veïnatge universal, la uniformització de gusts, els grans hòldings macroeconòmics, etc.– que avança amb peus de gegant, un gegant, d'altra banda, amb peus de fang. I m'ha endinsat –com ho farà amb el lector– perquè la lectura és àgil estilísticament i el fil conductor –i la comprensió d'aquest– és senzill i exigent. I per una raó tant o més forta: em permet conèixer uns alumnes –imaginariis, creats, però, també cal dir-ho, no gaire lluny de la realitat, en contra del que molta gent pensa sobre la tan malaguanyada frase del passotisme de la joventut– amb què jo em trobo en la meua vida docent, precisament a l'institut de batxillerat Penyagolosa de Castelló de la Plana, lloc i referent on passa bona part de l'acció argumental.

A banda d'aquestes consideracions generals, cal fer esment que s'han de destacar algunes petites –però interrelacionades– habilitats de comprensió lectora que afecten allò que hom ha denominat objectius específics. Aquestes microhabilitats ens ajuden, tant com a receptors o lectors com com a difusors o ensenyants del text, a anar bastint tot el corpus genèric que el caracteritzen i hi donen coherència, sentit i unitat com a obra literària o artística. Aquestes qualitats productives que fan que una obra literària ho siga poden estar dirigides principalment a complir uns certs objectius de cara a l'alumnat, objectius que poden ser els següents:

- Esbrinar quin és, primer, el tema genèric del llibre i, segon, el de cada capítol en particular.
- Explicar, amb les seues paraules, l'argument global de l'obra.
- Aprendre a diferenciar la informació rellevant d'aquella que no ho és.
- Descriure, externament i internament, els personatges i saber per què uns són els principals, d'altres els secundaris i d'altres els comparses.
- Quins elements –estilístics o semàntics– donen coherència interna al text.
- Comprendre aquelles (possibles) idees o (possibles) intencions de l'autor, algunes no expressades en el text.

- Copsar quin paper juga el tipus de paisatge com a àmbit –imaginari o real– de l'acció.
- Arribar a fer un esquema genèric entre els personatges, les idees i les accions.

Amb aquests objectius, ben simples, m'és molt grat presentar-vos suggeriments diversos per tal que ens puguen cobrir aquells registres essencials del llenguatge humà: l'oral (imbricades amb els fets d'escoltar i parlar) i l'escrit (relacionades amb escriure i llegir).

Es tracta, evidentment, d'acabar el text en la mesura que és una novel·la curta, ço és, de tractar d'analitzar quins són els trets primordials que el converteix en un text artístic mitjançant una modalització narrativa, intentant esbrinar els (diversos) elements tant microtextuals i macrotextuals com intertextuals (tant el tema, l'estructura, l'argument, els personatges, l'acció, etc., com el bagatge de lectures, els elements supra i intertextuals, el concepte ideològic intern o extern, el missatge de l'autor, etc.).

Aquesta recerca, a la qual s'hi afegeix una anàlisi del llenguatge, acompanyo un apartat últim de ludollenguatge, amb propostes d'expressió oral i escrita per a l'alumne per tal que aquest pugua endinsar-se, transgredir, refer, gaudir... el text literari.

3. EL TEXT NARRATIU COM A TEXT CREATIU. L'ALUMNE DISPOSA

A. La millor manera de començar pot ser omplir el model de fitxa tècnica que proposem a continuació:

Títol de l'obra:	_____		
Cognoms, nom de l'autor:	_____		
Editorial:	_____		
Ciutat i any de l'edició:	_____	Nombre de pàgines:	_____
Collecció:	_____	Núm.:	_____
Tema/gènere:	_____		
Lloc i temps de l'acció:	_____		
Argument:	_____		

○

Tipus de narrador:	_____

Personatges: • Principals	_____

• Secundaris	_____

Valoració personal:	_____

○

- B.** Recerca de referents literaris: Viatge a l'interior s'assembla a l'argument d'alguna altra novel·la que hàgeu pogut llegir? Com a exemple, a mi se m'ocorre alguna aventura d'Els cinc, de Blyton, o un conte de Tolstoi titulat Els tres maics, en què passen coses a tres amigues a la recerca d'una altra, o alguna novel·la rural de la narrativa modernista, com ara Solitud, de Víctor Català, ja que l'acció passa en un poble de muntanya i els protagonistes volen regenerar el poble, com en la nostra novel·la. Quina se t'ocorre a tu? Descriu-la i digues en quin aspecte s'hi assembla.
- C.** Creieu que és una novel·la que té una atmosfera i un tractament molt semblants als fets que ens ocorren en la vida quotidiana o la podem denominar com una novel·la fantàstica? Les coses, les vicissituds, els entrebancs, els fets, que els passen a les nostres protagonistes, són pròxims a aquells que us passen a vosaltres? Us semblen, així, versemblants o no? Intenta raonar la resposta.
- D.** El paratext o el títol, com el seu nom indica, ens marca el camí argumental i ens indica de què va el tema genèric de l'obra. A manera d'intentar captar l'atenció de l'autor, podríeu definir per què l'autor ha proposat aquest títol? Si haguésseu de posar-lo vosaltres, quin títol hi posaríeu? Com heu pogut comprovar, el terme viatge apareix unes quantes vegades (quan les tres amigues agafen l'autobús per visitar la Rosa, quan aquesta va a Castelló de la Plana d'amagat, quan va a veure son pare a la cova, quan mossèn Joan... Quantes vegades més contextualitzaríeu el fet de viatjar dins la novel·la? Creus que hi pot haver un sentit més simbòlic (per exemple, cap a l'interior dels sentiments i els valors de les protagonistes) del terme? Anomena-les i situa-les dins el context del llibre.

- E.** És interessant de remarcar que el llibre va dedicat a la filla de l'autor i ens diu: «Recordes, Anna? Tot va començar per un desig teu...». Resseguint aquesta petita informació, hem de dir que la seua filla és estudiant de la línia en valencià de l'institut de batxillerat Penyagolosa de Castelló de la Plana, precisament com Carme, Mireia i Neus, les tres protagonistes del llibre. Tenint en compte açò, creieu que l'obra pot considerar-se basada en un fet real? Creieu que hi ha alguna mena de contacte entre els fets narrats i algun fet semblant que pot haver ocorregut a l'Anna Marçà –i a alguna de les seues (dues) amigues– en la vida real? Com la ressenyaríem, per això, com una novel·la realista o com una de fantàstica? Raoneu-ho.
- F.** Situant-nos dins el frame o espai intern del text, podríeu dir en quant de temps passa l'acció argumental?
- G.** L'obra té onze capítols, amb un (sub)títol cadascun. Però, en quantes parts més grans en dividiríeu l'estructura interna? Recordeu que, per exemple, en un moment donat, hi ha un tall espacial: ja han tornat, per primera vegada, de la Pobleta i es troben a Castelló de la Plana. L'autor utilitza, matisadament, la tècnica del feedback (els protagonistes actuen i després ho recorden) temporal. Així, com ho fa per resituar l'acció?
- H.** Agafa un mapa del País Valencià, situa els topònims dels pobles al lloc corresponent i digues el nom de les comarques septentrionals a què pertanyen. Quin poble pot ser, per semblança o vinculació amb la història, la Pobleta?
- I.** La narració entrelleça dues històries principals i d'altres de subsidiàries. Sabríeu dir-les? Una de principal pot ser, per exemple, la trama de la preocupació per Rosa i el motiu del viatge... Una de secundària, però que serveix com de motor desencadenant del final feliç, és la mort sobtada dels pares de Leandre i la fi dels conflictes ancestrals. Digues les altres i quin paper juguen dins la trama global.
- J.** Com heu pogut comprovar en el llibre, hi apareixen altres topònims menors (noms de masos, partides, places de Castelló de la Plana...) alguns antropònims (noms de persona) i alguns malnoms. Com bé sabeu, aquesta pràctica era –i és, encara que ara en menor mesura– molt usual, sobretot en pobles menuts, com el de la novel·la. Podríeu explicar quin procés de creació (relació amb l'ofici, cognom, trets físics...) tenen aqueixos malnoms?
- K.** Com definiríeu el tipus de narrador que ens relata aquesta història: omniscient, tercera persona...? Argumenta-ho.
- L.** Com heu llegit, la descripció física o psicològica dels personatges és feta sols des d'un punt de vista superficial, sols se'ns mostren petites actituds, pensaments, reflexions, gests, etc. Un bon exercici pot ser que vosaltres caracteritzeu tant físicament (color d'ulls, cabells, roba...) com psicològicament (actituds, sentiments...) personatges com les quatre protagonistes i d'altres –ben peculiars– com ara la tia Rulla, el capellà, el Leandre, el Xavier, el cobrador de l'autobús, el pare de Rosa i d'altres que hi tenen un paper en la història.
- M.** En quin moment situaríeu el clímax o moment més significatiu de la història? Diríeu que hi ha un o diversos eixos temàtics o motors de l'acció? Anomena'ls i explica com serveixen per a cohesionar la trama argumental.
- N.** Hi ha algun paràgraf, al principi de l'obra, on trobem certs trets dialectals posats en boca d'un personatge, com, per exemple, «els dinés». Intenteu esbrinar, amb l'ajut del professor, de quin subdialecte es tracta i on és situat.

4. LUDOTEXTS. JUGUEM A SER ESCRITORS

A. Després d'haver llegit els dos darrers capítols: com acabaríeu vosaltres la història? Convertiu-vos en escriptors i canvieu –o continueu breument– el final de l'obra.

B. Segurament heu trobat en la caracterització d'alguns personatges un canvi de comportament en algunes fases de la història. L'autor ha sabut combinar molt bé el caràcter del personatge amb la forma d'expressar-se. Canviariéu alguna cosa dels personatges? Com els caracteritzaríeu? Ho veiem, per exemple, en el cas de:

–La tia Rulla:

«–No us burleu de mi? Doncs ja esteu arreglades! I encara us havia de denunciar! Raboses! Que sou unes raboses!»

(p. 28)

–El cas de Leandre en els dos fragments següents:

a) *«–Ah! Ja està clar! Me n'heu dit dos que són ben canya, eh? La tia Rulla que està mig boja i el capellà que té l'obligació de preocupar-se pels més desgraciats, no? Ara ho comprenc.»*

(p. 58)

b) *«–Per què feu aquesta cara? Heu reaccionat com si sabésseu coses de mi. No deuen ser aquests malparits dels Hostalers...?»*

(p. 59)

Tots dos personatges canvien d'actitud durant la història i això es nota en els diàlegs. Com ho fan? Quines diferències hi trobeu entre el personatge de la tia Rulla del principi i el del final? I en el de Leandre, on encara és més simptomàtic? A què creieu que es deu aquest canvi, sobretot en Leandre?

C. El nivell del llenguatge està molt ben treballat i els registres lingüístics –col·loquial, periodístic (breument), acadèmic (petit debat filosòfic)...– apareixen ben ordenats. Creieu que el ritme de l'acció és ràpid o lent? Ho noteu en els diàlegs constants dels personatges? Us proposem que agafeu els diàlegs de tres personatges i els feu parlar segons els feu canviar d'humor. Veureu com s'han d'usar diversos nivells per a cada ocasió.

D. Algunes de les paraules o locucions proposades a continuació us poden semblar estranyes, bé perquè formen part d'un nivell de llenguatge culte al qual no esteu avesats o bé perquè no són usuals vehicularment en el vostre àmbit geogràfic o dialectal.

Busqueu-ne la definició en el diccionari i substituïu-la, si escau, per la paraula sinònima que useu més habitualment:

figura tentinejant

glapir

aquests joves d'avui són uns brètols

fitava de reüll

quina flipada

havia ensinistrat

grinyols

aspergir

de gom a gom

la nit no trigaria a arribar

el motor no parava de patir soltant gemecs

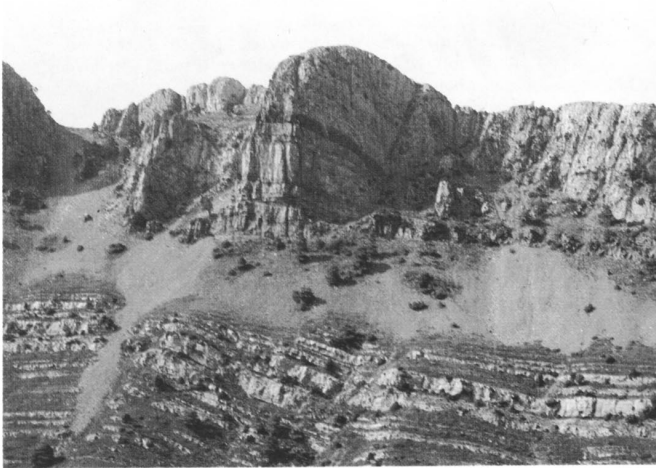
Quina barra! I pareixia moixa!

No estar bé del perol

va arrufar les celles

E. El topònim Penyagolosa i l'acrònim UJI, sabeu a què fan referència?

F. Digueu a quins recursos estilístics fan referència les següents oracions:

1. «Més intranquil·les que de costum, miraven com la força del sol amainava.»
2. «El motor no parava de patir soltant gemecs a cada costera.»
3. «On era Rosa, si el ramat el guiaven els gossos?»
4. «Tot seguit els amics soltaven fortes riallades.»
5. «Els garrofers dels camp projectaven unes ombres allargadíssimes, fantasmagòriques.»

G. Jocs

1. El drapaire

Observació: amb aquest joc es pretén desenvolupar l'expressió oral i escrita mitjançant l'ús del lèxic i l'expressió lliure. El temps de durada és, aproximadament, de 15 minuts, i la tècnica didàctica es realitzarà en grups reduïts (3 o 4 alumnes)

A partir d'unes vuit paraules (tres substantius, tres adjectius, un adverbi i un verb) escollides d'una pàgina, triada a l'atzar, del llibre, caldrà reconstruir frases coherents o una petita història, un conte, un relat o una narració, amb la totalitat dels mots triats. Tracta que, almenys, tinguin un sentit simbòlic o objectiu.

2. Sopa de lletres

Tracteu de trobar, seguint qualsevol direcció, el nom d'onze personatges:

